

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské kombinované studium
2011 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Procházková, DiS.

Šikana na středních školách v Žatci

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Milena Krislová

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Full-Time Studies
2011 - 2012

BACHELOR THESIS

Lucie Procházková, DiS.

Bullying at high schools in the city of Žatec

Prague 2012

The bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Milena Krislová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 12. 2. 2012

Lucie Procházková, DiS:.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Mileně Krislové za odborné vedení a poskytnutí cenných rad při zpracování bakalářské práce.

Anotace

V bakalářské práci je věnována pozornost problematice šikany a školnímu prostředí, kde se šikana často vyskytuje. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část zahrnuje především základní pojmy, důsledky šikanování, prevenci a aktéry šikany. Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum k dané problematice. Obsahuje popis a rozbor výsledků dotazníkového šetření provedeného na vybraném vzorku respondentů. Za cíl v praktické části je stanoveno zjistit zejména výskyt a rozsah šikany na středních školách v Žatci a porovnat případné rozdíly ve vnímání šikany u dívek a chlapců.

Klíčové pojmy

Agresor, oběť, prevence, rodina, šikana, škola, učitel, žák.

Annotation

This graduation thesis deals with bullying and school environment where bullying mostly takes place. Thesis consists from the theoretical part and from the experimental part. The theoretical part focused on basic terms, consequences of bullying, prevention and on participants in this social pathological phenomena. The experimental part of thesis is aimed on own research in this issue. It includes description and analysis of output from application form which was carried out on chosen sample of respondents. The object in the experimental part is mainly to find out occurrence and range of bullying in high schools in the Žatec city and compare possible differences in perception of bullying between girls and boys.

Key words

Aggressor, bullying, discipline, family, prevention, school, teacher, victim.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 OBECNĚ O ŠIKANĚ	10
1.1 ŠIKANA	11
1.1.1 KYBERŠIKANA	15
1.2 ŠIKANA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ	16
1.2.1 ŠIKANA MEZI ŽÁKY	18
2 SUBJEKTY A NÁSLEDKY ŠIKANY	20
2.1 OBĚTI	20
2.2 AGRESOŘI	21
2.3 PŮVOD A RIZIKA VZNIKU ŠIKAN	24
2.4 DŮSLEDKY ŠIKANOVÁNÍ	26
3 PREVENCE ŠIKANY A KYBERŠIKANY	29
3.1 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ PRO ŽÁKY STŘEDNÍCH ŠKOL	33
PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 VÝZKUM	36
4.1 CÍL VÝZKUMU – STANOVENÍ HYPOTÉZ	36
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	36
4.3 TECHNIKA SBĚRU DAT – METODOLOGIE VÝZKUMU	38
4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	39
4.5 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ A SHRUTÍ VÝZKUMU	54
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	61

ÚVOD

V předkládané bakalářské práci, jak již samotný název napovídá, se autorka zabývá problematikou šikany. Střední školy jsou častým místem, kde se šikana vyskytuje. Koncentrace dětí nabízí ideální podmínky pro vznik šikany. V posledních letech se nejedná pouze o šikanu mezi žáky, ale také o šikanování učitelů žáky.

Šikana v různých podobách provází člověka nejen v období školního věku, ale nemalá část dospělé populace se s ní setkává i v rámci svého zaměstnání.

S vývojem společnosti se vyvíjí i způsoby šikanování. Vědecká a společenská diskuse o šikaně započala až v druhé polovině 20. století. V poslední době dochází k nárůstu počtu případů šikany se zvýšenou brutalitou a rafinovaností. Naopak klesá věk aktérů šikanování.

Narůstající uvolněnost moderní společnosti a rozvoj technologií ještě více šikanu v posledních letech rozdmýchávají a tím se z ní stává stále silící a tíživější společenský problém, který je zapotřebí do budoucna efektivně řešit a zabránit dalšímu šíření.

Již delší dobu se autorka zabývá problematikou agrese a šikanování mezi lidmi, hlavně však mezi dětmi na školách.

Dítě se může setkat s mnoha druhy agrese. S bitím, znásilněním, ale i urážením či vyhrožováním. Mezi projevy agrese se počítá jak ponižující kritika ze strany profesora či rodičů, tak příliš časté výprasky, anebo dokonce pornografie.

Agrese bývá často ovlivněna vnějšími faktory, okolnostmi, hraje roli také osobnost agresora. Někdy se však oběti podvědomě vydávají v nebezpečí samy. Útočnicka může „přitahovat“ jakákoliv známka slabosti (nesmělost, rozcitlivělost způsobená konkrétní událostí, nesprávné sebehodnocení atd.).

Rozmáhá se rovněž šikana pomocí moderních technologií známá jako kyberšikana. V dlouhodobém horizontu může šikana vést k poškození psychického a fyzického zdraví a v těch nejhorších případech končí šikana také smrtí. Šikanování lze považovat za závažnou poruchu sociálních vztahů. Důležitou roli při řešení hrají také samotní pedagogové. Nevyužívá se pedagogických možností,

kteřé umožňují citovou výchovu a nácvik dovedností, jak se naučit ovládat agresivní impulsy a jak si vytvořit uspokojivé vztahy k druhým.

Pedagogové často reagují na agresivní chování trestem a sociálním odmítnutím, což je u agresivně jednajících jednotlivců pocíťováno jako další ohrožení a nevede ke snížení hladiny zloby a agresivity.

Správně se rozhodnout, být účinnou podporou mladé oběti a zároveň čelit tolika otázkám a zmatku, to vůbec není jednoduché...

Abychom mohli dítěti nebo dospívajícímu pomoci, především potřebujeme pochopit důvod vedoucí k jeho napadení.

Bakalářská práce je členěna do dvou hlavních částí, teoretické a praktické.

Teoretická část je vyhrazena zejména základním pojmům, školnímu prostředí, které je místem, kde se šikana často vyskytuje, aktérům šikany a v neposlední řadě také prevenci šikany.

Praktická část je zaměřena na výzkum, který je proveden v řadách studentů středních škol s cílem zjistit výskyt šikany na středních školách v Žatci a její rozsah. Dále zjistit případné rozdíly ve vnímání šikany u dívek a chlapců.

Výzkum byl proveden formou anonymních dotazníků se zaměřením na shora uvedené cíle.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNĚ O ŠIKANĚ

Šikana je mezi dětmi a studenty škol odjakživa. V porovnání s minulostí a současností je šikana v dnešní době více rozsáhlá a agresivita mezi dětmi a mládeží stále stoupá. Přestože šikana tu byla, je a bude, je zapotřebí ji účinně řešit a nepřehlížet ji.

Šikanování je zařazeno do blízkosti poruch příjmu potravy a návykových látek, protože také představuje určitý signál, že nároky dospívání jsou příliš veliké. Nemusí to vždy být tak, že nezvládá ten, kdo je obětí šikanování. Často mívá nějaké problémy ve vztazích k vrstevníkům, ale je tu také ještě přítomna druhá strana: Ten, kdo zaútočí, zvolí si někoho jako svůj terč a na něj míří svou agresi. A to jsou právě lidé, kteří svému okolí signalizují, že něco v jejich životě není v pořádku. Obecně lze říci, že problémy, které vedou k agresivním projevům, jsou mnohem závažnější než problémy na straně oběti. (Valášková a kol., 2007)

Neexistuje přesná hranice mezi tím, jaké chování se za šikanu považuje a jaké ještě ne. Šikana je vlastně obtěžování jiného člověka. Jenže zde nastává další problém. Co se vlastně za obtěžování považuje. Je mnoho způsobů, jak může někdo někoho obtěžovat. Pokud se obtěžování opakuje, je možné ho za šikanu považovat. Ale tady je otázkou, jestli se tedy má za šikanu považovat i to, že se někdo někomu opakovaně posmívá. Pokud by tomu tak bylo, tak by byl šikanovaný skoro každý z nás. (Bendl, 2003)

Nejhorší podoba šikany se vyskytuje v místech, kde oběť žije společně s agresory. Jedná se především o dlouhodobé pobyty mimo školu (např. tábory), internáty, výchovné ústavy, dětské domovy aj.

„Dětská agresivita je problém celosvětový a její prevence a řešení se ve vyspělých státech stává předmětem výzkumných prací týmů psychologů a speciálních pedagogů. Také u nás tento jev na školách vždy v nějaké podobě existoval. V současné době však již není pouhou záležitostí věkového období puberty a adolescence, ale posunuje se povážlivě i do období mladšího školního

věku a přibývá vněm bezohlednosti a brutality. Zárodečné formy šikanování lze dnes nacházet téměř všude a statistiky ukazují, že každý pátý žák na našich školách se s ním již v nějaké podobě setkal.“ (Kolář, 2000, str. 15)

Jak uvádí Kolář (2000) zmíněný jev bývá často skrytý, je obtížné ho zjistit a nenechat se svést na falešnou stopu. Ještě obtížnější je ho řešit z důvodu toho, neboť jeho důsledkem je patologie sociálních vztahů mezi žáky.

1.1 ŠIKANA

Slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane*. Znamená to zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů. Pojem *šikana* zavedl statečný pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem r. 1989 veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli, neboť to bylo tabu. (Říčan, 1995)

O šikanu jde, když *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“ (Kolář, 2000, str. 20)

„Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvlášť zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.“ (Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování, 2008, str. 1)

„Šikana násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Šikana je závažnou agresivní poruchou chování nejen v dětském věku. Bezmocnost a slabost oběti násilí nejen stimuluje, ale i posiluje. Riziko vzniku šikany se zvyšuje tam, kde byly již dříve zřejmé sklony či návyk jednat agresivně, nebo když dítě nezná či neovládá jiný způsob, jak by se prosadilo.“ (Vágnerová, 2004, str. 798)

Nejodbornější definicí je dle autorky ta od Stanislava Bendla (2003, str. 26):

„Šikana patří mezi patologickou formu mezilidského soužití, což představuje formu agresivního násilí a tzv. psychotraumatizaci ve skupině, je také jednou z forem syndromu CAN (Child Abuse and Neglect), chováním, které se charakterizuje jako asociální. Je o takové agresivní jednání, kterým si šikanista pomocí fyzického nebo psychického trýznění oběti, zjednává či alespoň udržuje převahu nad obětí. Cílem trýznitele je zajistit si nad druhými osobami pocit moci, převahy či kombinované ponižování až týrání „slabších“ jedinců (většinou se tak děje ve skupině) silnějšími. Jedná se o takové chování, jehož cílem je ublížit, ohrožit, zastrašit jiného člověka či skupinu lidí.“

Počáteční a pokročilé stádium šikany:

V následující tabulce je uveden stručný výčet toho, jak se rozezná počáteční stádium šikany od pokročilého. (Kolář, 2000, str. 92)

Tab. č. 1: Počáteční a pokročilé stádium šikany

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
Jak se oběti chovají a jak odpovídají?	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem
Jak spolupracují svědkové?	Vyjadřují nesouhlas s šikánováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případně výpovědi působí podezřele.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silným slabým.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, případně, pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
Jaká je atmosféra ve skupině?	Malá soudržnost, nespolupráce, omezená, „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá“.

Zdroj: (Kolář, 2000, str. 92)

Podle „trojdimenzní mapy“ lze agresi jako vnější projev šikany členit na:

- fyzickou a verbální
- aktivní a pasivní
- přímou a nepřímou. (Vágnerová a kol., 2009)

Tab. č. 2: Druhy a formy šikanování

Druhy a formy šikanování	Příklady projevů šikany
Fyzické - aktivní - přímé	Útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší...
Fyzické - aktivní - nepřímé	„Kápo“ pošle „nohsledy“, aby oběť zbili, okradli, aby zničili či schovali její věci...
Fyzické - pasivní - přímé	Agresor například nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzicky jí brání v dosahování jejích cílů)
Fyzické - pasivní - nepřímé	Agresor například odmítne oběť na její žádost pustit ze třídy na záchod. (Odmítne splnit její oprávněné požadavky.)
Verbální - aktivní - přímé	Nadává oběti, uráží ji, ponižuje a zesměšňuje.
Verbální - aktivní - nepřímé	Rozšiřuje o oběti pomluvy nebo svou agresi vůči ní vyjadřuje v kresbách, posměšných verších apod. (jde o tzv. symbolickou agresi).
Verbální - pasivní - přímé	Neodpovídá oběti na pozdrav či na otázky, ignoruje ji apod.
Verbální - pasivní - nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co způsobili její trýznitelé.

Zdroj: (Vágnerová a kol., 2009)

1.1.1 KYBERŠIKANA

Kyberšikanu jako první nový druh šikany definoval Kanadčan W. A. Besley.

Jedná se o úmyslné, opakující se nepřátelské chování vůči ostatním s cílem ublížit oběti za pomoci použití informačních a komunikačních technologií.

Dle Vágnerové a kol. (2009, str. 93) „specifika virtuální reality modifikují charakter celého procesu, včetně rolí agresora a oběti.“

Kyberšikana je problém, který se nevztahuje jen na děti, ale i na dospělé. Přece jen však pojem kyberšikana se v odborných kruzích používá spíše jako označení pro žáky.

„Kyberšikana je druh šikany, který využívá elektronických prostředků, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně. Je velkým problémem v řadě zemí, z nichž mnohé již přijaly nové zákony a různá bezpečnostní opatření. Na příklad v USA je kyberšikana od roku 2005 tzv. federálním zločinem“. (Vágnerová a kol., 2009, str. 92)

U kyberšikany nejde jako u šikany o fyzickou sílu, ale o počítačovou znalost.

V procesu kyberšikany se neobjevují přímé znaky šikanování, které by dospělý člověk mohl zaznamenat (zranění, roztrhané oblečení, ztráta věcí, svačín, kapesného apod.). Tato skutečnost znesnadňuje její odhalení školou či rodiči. (Vágnerová a kol., 2009)

Kyberšikana je velmi zrádná. Oběť kolikrát ani nemusí tušit, kdo ji obtěžuje a ponižuje. Agresori mohou oběť pronásledovat na každém kroku.

Jak uvádí Vágnerová, důležité je, aby rodiče a také pedagogové své žáky a studenty upozorňovali na toto nebezpečí. Oběti lze pomoci tak, že si změni e-mail, vytvoří ji jinou přezdívku, pod kterou bude ve virtuálním světě vystupovat. Je zapotřebí také s agresorem přestat komunikovat a uložit si e-maily, textové zprávy, webové stránky od agresora, které ho usvědčí v jeho šikanování. (Vágnerová a kol., 2009)

Kyberšikana je nebezpečná a může se z ní stát nekonečný proces.

Mezi nebezpečí kyberšikany patří možnost anonymity a tím podněcuje ke ztrátě zábran agresora a využití potenciálu, který komunikační technologie

nabízí. Běžně se vyskytují případy, kdy se agresor vydává za někoho jiného a různými sděleními jej poškozuje.

Provedené výzkumy se shodují v tom, že přibližně 40% obětí kyberšikany se nikdy nedozví, kdo je šikanoval. Technicky zdatný anonymní agresor se nemusí příliš bát, že by byl vypátrán. (Vágnerová a kol., 2009)

Možná to nemusí být na první pohled patrné, ale tento druh šikany představuje pro člověka mnohem větší nebezpečí a může mít daleko silnější dopad na jeho psychický stav.

Napsaná slova mají daleko tvrdší dopad než slova mluvená. (Vágnerová a kol., 2009)

Kyberšikana je v současné době opravdu velký problém a lze předpokládat, že se stane problémem ještě závažnějším. Problém cílené kyberšikany spočívá v tom, že neexistuje prevence, která by fungovala na sto procent a ochránila oběti před útoky.

1.2 ŠIKANA VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Jak uvádí Říčan (1995, str. 16): *„Šikana ve škole je jistě stejně stará jako škola sama, děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké lidské nectnosti.*

Dříve si, ale nemohly děti vůči učitelům dovolit ani zlomek toho co dnes. Ve škole byla v minulosti mnohem přísnější kázeň.

V 90. letech 20. století se v Česku nově objevila šikana motivovaná sociálně-ekonomickými rozdíly mezi žáky a jejich rodinami. Tyto rozdíly se projevují např. v oblečení či v mobilních telefonech a jsou agresorům vítaným nástrojem, jak zasáhnout oběť na jeho citlivém místě. V zavedení školních uniforem někteří vidí způsob, jak tyto rozdíly mezi dětmi utlumit.

Šikana se nevyhýbá středním školám, může se objevit i na vysokých školách zejména na kolejích. Výraznější je však určitě na učilištích. Ve všech případech snižuje pedagogické působení školy.

Doba se mění a hodnoty, které byly dříve samozřejmostí, jsou nyní pryč. Stále častěji se obětí šikany stávají učitelé. V současné době liberální výchovy studenti příliš nedbají na formální autoritu učitele, nemají ostych polemizovat s učitelem a prosazovat své názory. Pokud vyučující nemá schopnosti studenty oslovit, jednat s nimi jako s partnery, může nastat problém.

Ve škole lze hovořit o šikanování učitele ze strany žáků, kteří dovedou pedagogovi málo energetickému, v jednání s lidmi neobratnému nebo nesympatickému vytvořit nesnesitelnou situaci, znemožnit ho před kolegy nebo rodiči. (Říčan, 1995)

Fenoménem poslední doby je natáčení videí a fotografování učitelů prostřednictvím mobilních telefonů a umístění těchto záznamů na internet. Nejen na sítích Facebook se ve velké míře objevují odkazy na zesměšňující videa a fotografie učitelů, které shlédlo několik tisíc návštěvníků. Takovéto nahrávky mohou poškodit učitele i v soukromém životě. Na některé stránky reaguje Národní centrum bezpečnějšího internetu spolupracující také s centrálou Facebooku prostřednictvím, které nevhodné a urážející příspěvky ruší.

Vždy je zapotřebí, zjišťovat příčiny narůstajících neshod mezi učitelem a žáky již na začátku, abychom předešli nárůstu problému do větších rozměrů či šikany. Řešení neshod mezi učiteli a studenty jistě není vždy jednoduché a úspěšné, ale vždy bychom se o něj měli pokusit.

Útoky ze strany žáků mohou být důvodem odchodu učitelů ze školství.

Na otázku zda je škola, pokud jde o šikanu, bezpečnější než ulice, Říčan (1995, str. 15) odpověděl: „*Nebylo to prokázáno. Spíše se většina šikany odehrává ve škole o přestávkách, v šatnách, na WC nebo na dalších místech, kde jsou děti bez dozoru.*“

„*O drtivé většině šikanování se prostě neví. Zůstává skryto navzdory tomu, že lehčí formy a počáteční stadia šikanování zasahují velkou část školní populace.*“ (Kolář 2000, str. 18)

Jak uvádí Kolář (2000), zárodečné stupně šikanování zamořují většinu formálních skupin ve školách a výchovných zařízeních, kde se praktikuje tradiční způsob pedagogické práce. Z obrovského podhoubí „mírných“ šikan se vyvine do dalších stadií významné procento infikovaných skupin. Šikanování se vyskytuje

více či méně všude. Není před ním imunní žádný typ školy, vyskytuje se např. mezi prvňáčky, mezi tělesně postiženými, v křesťanské škole, na univerzitě apod.

Je prokázáno, že šikana může na dlouhou dobu podlomit duševní stav žáka, jeho sebedůvěru, radost ze vzdělání a z dětské společnosti, zhoršit školní prospěch a naději na uplatnění v životě. Šikana na školách zůstane jedním z nejzávažnějších problémů i do budoucna. Školy se s ní budou potýkat i v nových formách.

1.2.1 ŠIKANA MEZI ŽÁKY

Spirála násilí dosáhla dnes zejména ve školách takových rozměrů, že se mu jednotlivý žák ani nemůže vyhnout. Hlavně na vyšších stupních škol se utvářejí různé party, pro které je samozřejmé provozovat více či méně nesmyslné a mnohokrát až brutální zkoušky odvahy.

Ani zbraně již nejsou ve školách výjimkou, kopance, boxerské údery a rvačky patří k životu mnoha žáků stejně jako vybírání „výpalného za ochranu“ či násilné odebírání drahých částí oděvu a jiných předmětů. Pro mnohé žáky se tak stává docházka do školy hotovým utrpením a někteří nevidí východisko z této situace. (Erb, 1999)

V současné době se stále častěji píše a mluví o šikaně mezi školními dětmi, jež dovedou spolužáka řezat, pálit a nutí ho sníst či vypít něco odporného, políbit botu, zbit nebo zkopat menší dítě apod. (Říčan, 1995)

K šikaně mezi žáky dochází někdy v ústraní (v šatně, na WC), které je dětem přístupné a kam nechodí pedagog a je přítomna pouze oběť a agresor.

Z výpovědí žáků vyplývá, že mezi místa, kde není zcela bezpečno, patří školní hřiště, školní jídelna, chodby (zejména s různými zákoutími) a prostor před školou. V budově školy dochází k šikanování před začátkem první vyučovací hodiny, o přestávkách a často i při vyučování. (Bendl, 2003)

Dle Říčana „*velmi často se však týrání spolužáka odehrává ve třídě, za přítomnosti většiny spolužáků. Ti se nepostaví na ochranu oběti z lhostejnosti, ze trachu nebo proto, že oběť je nesympatický žák (outsider).*“ (Říčan, 1995, str. 27)

Forma šikany může být poznamenána také rasismem či sexuálním zájmem.

Nápadně vysoké procento šikany se opakovaně nachází v malých třídách, v nichž bývají soustředěny děti s různými výukovými obtížemi a poruchami pozornosti a kde mívají učitelé velké obtíže s tím, aby děti zvládli. (Říčan, 1995)

2 SUBJEKTY A NÁSLEDKY ŠIKANY

2.1 OBĚTI

Popsat oběť šikany je složitější než určit charakter agresora.

S dětmi, které se staly oběťmi šikany je zapotřebí pracovat citlivě. Žádné dítě si nezaslouží být šikanováno.

Obětí šikany se může stát kdokoli, kdo se nějak odlišuje od sehraného kolektivu, je tělesně slabší, neobratný, trpí nějakým handicapem (např. tělesný handicap, nadváha, velmi silné brýle, hnisavé akné), je citlivý, plachý, tichý s nízkým sebevědomím, chudší, submisivně se podřizuje, premianti třídy atd. Obecně vzato, k oslabení potomka může přispět jakákoliv odlišnost – stačí být dobrý ve škole, milovat klasickou hudbu ve třídě plné fanoušků rapu, nosit levné a ne zrovna „trendy“ oblečení, jako jediný odmítat zákon velkého šéfa třídy atd.

Jak oběti, tak agresori bývají dětem méně sympatičtí než ostatní děti.

Poučíme-li se z předchozích agresí, snižujeme riziko, že se znovu staneme obětí.

Většinou si agresor vybere konkrétní oběť, u které si je téměř jistý, že nebude klást odpor ani se bránit. Není těžké si představit, že si agresor vybere spíše nesmělou a bázlivou kořist než sebejistou osobu. Odpovídají tomu i studie prováděné v amerických věznicích. Násilníkům byly promítnuty záběry procházejících se osob a byla jim položena otázka: „Koho byste si vybrali za svou oběť?“ Výsledky této ankety byly překvapivé. Ve většině případů měly zvolené oběti ustrašené držení těla – váhavou chůzi, shrbená ramena, sklopené oči a uhýbavý pohled. Osoby, které šly se vzpřímenou hlavou, nehrbily se, měly pevný krok a přímý pohled, si násilníci podrobení tomuto testu vybrali zcela vyjíměčně. (Bourcet a kol, 2006)

Jindy je oběť agrese pouhou figurkou, která slouží agresorovi k vyrovnání ryze osobních účtů a k hojení starých ran. Útočník nedokázal překonat traumata z dětství plného hrůzy a utrpení a podlehl iluzi, že se jich zbaví, budou-li se chovat stejně jako původci jejich traumatu.

Mezi napadenými se často jedná také o děti, které si dobře neosvojily pravidla hry života ve společnosti. V kolektivu je třeba umět se postavit a hlavně se učit, jak si poradit sám, bez systematické pomoci jiných. Proto dítě, které jeho rodiče příliš hýčkají a ochraňují, není v případě problému schopné aktivně události ovlivnit a najít řešení.

Někdy se oběť agrese stane sama agresorem, protože jiné chování nezná, má v úmyslu se pomstít nebo se domnívá, že má na to právo. (Bourcet a kol. 2006)

2.2 AGRESOŘI

Šikany se dopouštějí většinou sebejistí, neúzkostní chlapci a děvčata, u kterých byl ranný duševní vývoj poškozen nevhodnou výchovou. Agresoři nemívají pocit viny, trest vnímají jako křivdu, netrápí se tím, že někomu ublížili.

Pro šikanující děti je typická touha dominovat, ovládat druhé a prosazovat se. Snadno se urazí a svědomí, které je s přibývajícím věkem dítěte stále důležitější složkou osobnosti, je u těchto jedinců zakrnělé. (Říčan, 1995)

Osoba agresora nemusí vždy odpovídat našim představám. Náš potomek se může stát obětí i dospělých např. učitelů.

„Iniciátor nebo aktivní účastník šikany je člověk, který se z nějakých důvodů vyhnul bolestivému duchovnímu růstu a ustrnul na počátečním stupni vývoje. V jeho jednání mu jde jen o sebe samého a je naprosto netečný k tomu, co způsobuje druhým lidem. Síla jeho ducha vzdorovat zlu se ještě neprobudila. Problémy selhání vůči druhým lidem ho netrápí.“ (Kolář, 2005, str. 74)

Duchovně neprobuzená bytost jedná v podstatě antisociálně – je uzavřena do svého já a všechny její vztahy jsou zjevně nebo skrytě prospěchářské, manipulující a také parazitující. Zkušenosti s agresory vypovídají o tom, že člověk má v tomto stadiu duchovního vývoje pocit oprávněnosti případně vyššího vedení. On totiž ví, že je lepší než ostatní. Není výjimkou, že takový „nadčlověk“ čerpá svou pýchu z příslušnosti k nějaké správné skupině (skinheadi, politická str. a pod.). Sobecká a sebestředná orientace posiluje vrozenou touhu po moci a slasti s ní spojené. Agrese v člověku není kultivovaná, transformována, slouží

k primitivnímu já. Od této poruchy vývoje se mohou v rámci určitých podmínek odvíjet nejrůznější druhy zla, mezi ně patří i šikanování. (Kolář, 2005)

Při setkání s agresory bylo vždy zarážející, že tito mladí lidé neměli žádné vědomé pocity viny, netrápili je skutečností, že někomu ublížili a zasloužený trest vnímali jako křivdu. Těmto jedincům znásilňujícím slabé chyběl jakýkoliv náhled na nemorálnost jejich jednání. Na základě zkušeností dospěl Kolář k názoru, že morální slepota je působena na dvou úrovních:

- Na povrchnější úrovni má charakter obrany sebepojetí, což se potvrdilo v různých variantách na řadě případů.
- Na hlubší úrovni a vlastně jako základní zdroj morální slepoty se ukázala výrazná sobecká a sebestředná orientace. (Kolář, 2005)

Agresoři nepoužívají k uchvácení moci ve skupině pouze zjevné násilí. Ve větší nebo menší míře používají jeho subtilnější nástavbu (psychickou manipulaci) nebo „myšlenkovou převýchovu“.

V duchu „myšlenkové převýchovy“ jsou agresoři považováni svými „přísluhovači“ a často i oběťmi za kamarády a sympatické spolužáky. Oběti bezděčně spolupracují se svými manipulátory.

K tomu, aby někdo někomu ubližoval, kromě silné touhy po moci a krutosti existují další motivy a vytvářejí společně komplikované motivační struktury. Zmíníme se alespoň o některých:

- *Motiv upoutání pozornosti.* Agresor jako herec na divadle touží být středem zájmu publika, dělá tedy všechno pro to, aby získal obdiv a přízeň spolužáků. Pořádá tedy ve třídě představení ve stylu „římské minikoloseum“.
- *Motiv zabíjení nudy.* Šikanování přináší citově prázdnému tyranovi vzrušení, poskytuje mu podněty, které ucítí skrz svou „hroší kůži“, a on konečně najde, co ho skutečně baví. Snad má i pocit, že teď opravdu žije.
- *Motiv „Mengeleho“.* V člověku se probudí anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží. Zkrátka, chce přijít věci na kloub, ať to stojí, co to stojí. Třeba tak, že oběť „rozebere“ jako nějakou hračku.

- *Motiv žárlivosti.* Žáci závidí dobrému žáku přízeň učitelů, a tak se mu mstí. Tento důvod vedoucí k šikaně je již popsán v biblickém příběhu Josefa a jeho bratří.
- *Motiv “prevence“.* Bývalá oběť chce předejít svému týrání a na novém působišti začne pro jistotu sama šikanovat, případně se rychle přidá k nějakému agresorovi.
- *Motiv vykonat něco velkého.* Někteří násilníci jsou odsouzeni k celkové neúspěšnosti, včetně školní. Šikanováním dokážou sami sobě, že jsou schopni výkonu. Nejsou již pouze míčem, do kterého se kope, ale oni sami se stávají příčinou významného děje. (Kolář, 2005)

Z praktického diagnostického-nápravného hlediska Kolář zaznamenal výskyt tří typů agresorů-iniciátorů šikanování:

První typ

Hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchaných trestnou činností.

Vnější forma šikanování: Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Specifika rodinné výchovy: Častý výskyt agrese a brutality rodičů – jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali.

Druhý typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

Třetí typ

„Srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídká oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky.

Specifika rodinné výchovy: Nejsou zaznamenány významnější specifika. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině. (Kolář, 2005)

„Přestože většina lidí považuje šikanování za záležitost chlapců, šikanují i dívky. Jen jsou oba způsoby poněkud odlišné.“ (Valášková a kol., 2007, str. 145)

2.3 PŮVOD A RIZIKA VZNIKU ŠIKAN

První otázka, kterou většina lidí položí, zní: Kde se v lidech agrese bere? Agresivní sklony se u člověka utvářejí na základě instinktivní výbavy již v prvních letech života.

Řada vlivných psychologů tvrdí, že agrese je stejně jako většina ostatního lidského chování např. tanec, vaření, hra na hudební nástroj, **naučená**, to znamená, že si ji osvojíme na základě **zkušenosti**.

Pro utváření zásad, hodnot a postojů je důležité, jak jednají lidé, v nichž má dítě svůj vzor, s nimiž se ztotožňuje. Do jisté míry je dítě ovlivňováno i postavami z televizní obrazovky, se kterými mnohdy tráví více času než se svými rodinnými příslušníky.

Z psychoanalýzy známe identifikaci s agresorem, kdy opakovaně trýzněné dítě nalezne východisko ze strachu v tom, že agresora přijme jako svůj vzor tzn., že se s ním identifikuje.

Podstatnou příčinou prvotního třesku násilí, o níž se stále častěji diskutuje, by však mohl být způsob výchovy v posledních desetiletích. Mnozí dospělí přehlédli, že se děti musejí přiměřeně ke svému věku pošťuchovat a prát, aby se naučily ovládat normální agresivní pud. Děti měří své síly už jen proto, aby poznali, co je bolest a co fair play. Musejí se přirozeně také naučit vyměňovat názory slovně. Konflikty patří k životu, třenice budeme mít s někým pořád.

Příkladem jsou krádeže, které se u mladistvých vyskytují velmi často. Když mladý člověk krade, přicházejí v úvahu tři možné příčiny:

- *Chce si přiměřeně ke svému věku vyzkoušet překročení hranice a nechá toho tak rychle, jak s tím začal.*
- *Je to zkouška odvahy, která podmiňuje přijetí do party.*
- *Svědčí to o problémech v rodině.*

Co je pro mnohého mladistvého začátek kriminální dráhy, je pro jiného možná jen protest vůči světu dospělých, odpovídající jeho vývoji. (Erb, 1999)

Z jakého důvodu k šikaně dochází?

Podle Bendla (2003) jsou příčiny šikany obsaženy v:

- *osobnostech agresorů a obětí*
- *podmínkách, ve kterých se současná generace nachází (prostředí, ve kterém žijí, pokles autority dospělých)*
- *touze po moci a přání ovládat druhého*
- *motivů krutosti a zvědavosti k čemu všemu se dá člověk donutit*
- *frajeřině a nudě*
- *reakci na domácí nebo školní frustraci.*

Hádankou zůstává zalíbení v krutosti, rozkoš, kterou agresor někdy pociťuje, když jeho oběť trpí. Může jít o sexuální sadismus, zvrácenost, při které pachatel dosáhne vyvrcholení rozkoše je tehdy, když oběť trpí.

Vztah mezi trýznitelem a obětí, zejména trvá-li nějakou dobu, je velmi intenzivní, možno říci intimní a složitý! (Říčan, 1995)

Je zřejmé, že i přesto, kdybychom znali veškeré faktory a příčiny šikany, dají se odstranit pouze stěží.

Pod příčiny šikanování se často zahrnují jak osobnostní rysy oběti a agresorů, tak nejrůznější podmínky týkající se buď okolního prostředí, ve kterém se škola nachází (kulturní, sociální), nebo prostředí uvnitř školy (složení žactva, klima školy aj.).

Podhoubí šikany spočívá nejen v osobnostních rysech šikanujícího a jeho oběti, ale i v lhostejnosti okolí (diváci, „mlčící skupina“), sociální atmosféře či v některých ideologiích (fašismus). K jejímu vzniku přispívá řada faktorů, které se v literatuře (Vavrečková, 2000) označují jako podmínky vzniku šikany. Patří mezi ně např. nepreventivní prostředí, tj. nevyhovující klima sociální skupiny (osou vzájemných vztahů je role silných a slabých), absence výchovného vedení a právního postihu či anonymita prostředí. (Bendl, 2003)

Nejspíše neexistuje násilník od narození a naproti tomu dětství bez násilí nezaručuje, že se z dítěte stane „slušný člověk“. (Erb, 1999)

Školní psychologové spatřují jako jeden z nejčastějších důvodů násilí v tom, že mnohé rodiny jsou pro své děti dostatečnou oporou. Také proto, že se příliš zabývají vlastním přežitím. Jelikož rodiče mají příliš málo času, dětem často chybí představa, co je správné a co je nesprávné. (Erb, 1999)

2.4 DŮSLEDKY ŠIKANOVÁNÍ

Šikana má skrytý vliv na celou společnost. S jistotou lze říci, že šikana poškozují širší sociální okolí kolem jejího páchání.

„Počáteční stádia často zanechávajú bolestivé stopy alebo opouzdržené rány, napríklad ve formě neurotických přenosových schémat, psychosomatických potíží apod.“ (Kolář, 2000, str. 104)

Nejzávažnější důsledky má šikana pro samotné oběti, neboť jsou narušeny jejich základní potřeby, pocit bezpečí, jistoty, přijetí, seberealizace a celkově vývoj osobnosti. Oběť může trpět sociální fobií, nedůvěrou, podezíravostí a v nejzávažnějších případech i pokusem o sebevraždu.

Kolář (2000, str. 103) uvádí, že *„vystavení trvalému bolestivému emočnímu tlaku a tzv. subtilnímu násilí (izolace, zesměšňování, ponižování, nadávání...) pozvolna, ale jistě narušuje osobnostní vývoj oběti. Uvědomované i neuvědomované prožívání bolesti vede dříve nebo později k přetížení adaptačních mechanismů.“*

„Normální“ a podle některých názorů „zocelující a utužující“ šikanování způsobuje obětem zjevné poruchy v sociální (školní) a osobnostní adaptaci. Dochází u nich k častému výskytu:

- nepozornosti při vyučování,
- zhoršení prospěchu,
- tendence k nadměrné omluvené absenci (únik do nemoci),
- tendence k neomluvené absenci (záškoláctví),
- poruchy sebehodnocení a narušené, negativní sebepojetí,
- celková nejistota a stále přítomný strach. (Kolář, 2000)

Následky šikany:

Dítě, které je systematicky zesměšňováno, ponižováno, kterému kradou peníze, ničí osobní věci, bijí a kopou jej, vrstevníci se s ním odmítají bavit, vydírají ho a pod výhrůzkami ho nutí provádět věci za hranicí důstojnosti člověka, žije neustále v podvědomém strachu z ohrožení a dalšího ubližování. Pocity strachu postupně přecházejí do trvalé úzkosti a deprese.

Ta se projevuje mnoha způsoby, např. (Pöthe, 1999):

- Poruchy usínání
- Noční probouzení
- Noční můry
- Bolesti hlavy, břicha
- Zvracení.

Bolesti hlavy, břicha a zvracení se nejčastěji projevují ráno, před odchodem do školy. Dlouhodobá šikana vede k nízkému sebevědomí oběti, na hranici hlubokých pochybností o vlastní hodnotě. Deprese a pocity opuštěnosti mohou nejednou vést k tomu, že si dítě sáhne na život. (Pöthe, 1999)

3 PREVENCE ŠIKANY A KYBERŠIKANY

„Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla zpozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde o nyní odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy neopakovaly. Metody prevence jsou v obou případech přibližně stejné.“ (Říčan 1995, str. 25)

Podle Říčana (1995) podobně jako o většině nemocí i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než je později – možná už příliš pozdě – odstraňovat nebo proti němu bojovat. To platí jak pro školní tak pro rodinnou výchovu.

Mezi účinné preventivní prostředky šikanování patří výchova založená na oceňování a chvále namísto trestání. Obecně jde o přetvoření školy na instituce přátelské dětem. V boji proti šikanování je důležité uplatňovat systémový přístup. Efektivní přístup musí směřovat více do hloubky, více pod povrch života třídy jako sociální skupiny. Prevence a úspěšné řešení šikany vyžaduje existenci určitých schopností a charakteristik učitelů, stejně tak respektování výchovných zásad. (Bendl, 2003)

Prevenici můžeme rozdělit do dvou stupňů, a to primární a sekundární. Primární prevence se uplatňuje tam, kde k šikaně ještě nedošlo.

Možnosti primární prevence šikany ve školním prostředí:

- Solidarita se slabými jako základ řízení třídy – učitel může zvolit strategii založenou na podpoře outsiderů, záměrně si všímat dětí plachých, úzkostných nebo jinak handicapovaných. Povzbuzuje je, posiluje jejich sebevědomí, zapojuje do společných aktivit, aby se lépe včlenily do kolektivu.
- Podpora autority učitele – zvýšení, resp. obnovení autority učitele a školy jako celku ve společnosti je nezbytnou podmínkou toho, aby škola řádně plnila své poslání a samozřejmě i toho, aby se vypořádala s případnou šikanou.

- Posílení demokracie ve třídě a ve škole – ptát se dětí na jejich názory a přání, dávat dětem možnost volby, otevřeně informovat rodiče o vzniklých problémech, umožňovat rodičům přístup do školy, podceňovat aktivitu rodičovské organizace na škole.
- Ideální výchova – spočívá ve vštěpování základních hodnot, jako je úcta ke každé lidské bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest, atd.
- Princip kooperace ve výchově – uplatňování kooperace mezi dětmi při všech školních činnostech a cílevědomé využívání kooperace k vytváření pozitivních vztahů mezi dětmi.
- Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí – mediální násilí často svádí k přímému napodobování.
- Dozor ve škole – jednoduchý, ale účinný preventivní prostředek proti šikaně. Dozor však musí být na všech strategických místech ve škole.
- Práce s potenciálními agresory – hlavním úkolem pedagoga je tlumit agresivní sklony těchto dětí. Užívat co nejvíce pochvaly, zaměstnávat je pro ně atraktivní činnostmi, učit je sociálním dovednostem, povzbuzovat empatii, pomáhat při budování osobní perspektivy. (Říčan, 1995)

Prevence terciární v České republice doposud není, ale je důležité, aby se i tato prevence na našich školách objevila co nejdříve neboť se *„jedná o možnost škol využít speciální pracoviště, která by pracovala celodenně především s agresory. Nutnou podmínkou je však možnost nebezpečného iniciátora brutální a kriminální šikany ze školy vyjmout. Dlouhodobější odbornou péči však vyžadují i oběti pokročilých šikan s následky posttraumatické stresové poruchy.“* (Bendl, 2003, str. 78)

Důležité je zapracování tématu prevence šikanování do dnešních školních vzdělávacích programů. Pedagogové by k tomu měli použít zejména vzdělávací předměty, které se přímo vztahují k prevenci sociálně patologických jevů, např. občanská výchova, základy společenských věd, rodinná výchova. Z důvodu narůstající kyberšikany by jednotlivé iniciativy měly probíhat i v předmětu informační a komunikační technologie.

Účinné jsou i společné poznávací pobyty. Programy mohou tvořit aktivity, při kterých se žáci a studenti navzájem poznávají, soutěží, zažívají něco jiného než ve školním prostředí.

Na středních školách se také ve velké míře využívají Peer programy zaměřené na šikanu a zvládání konfliktů. „*Je to vrstevnický program, který využívá k prevenci (nápravě nežádoucího) chování dětí a mládeže jednak specifických vztahů a vazeb ve vrstevnických skupinách, jednak sází na skutečnost, že v období dětství a dospívání je jedinec často více ovlivnitelný názorem svých vrstevníků než dospělou osobou. Princip peer programu spočívá v tom, že předem připravený dobrovolník (speciálně vyškolený peer aktivista), v našem případě z řad žáků školy, pomáhá vytvářet pozitivní model nežádoucího chování pro své spolužáky*“ (Bendl, 2003, str. 148)

Bendl považuje jako účinný preventivní prostředek také vytvoření zdravého jádra třídy tj. veřejné mínění třídy, která netoleruje šikanu. Z tohoto hlediska je důležité pozitivně ovlivnit kolektiv třídy, resp. „slušnou většinu“, aby netolerovaly šikanování. (Bendl, 2003)

Dle H. Erba (1999) může v určitých momentech agresivitě zabránit či situaci uvolnit třeba jen způsob, jakým se na protivníka podíváš. Pokud se někomu, kdo se právě chystá vybuchnout, podíváme pevně do očí, dáváme mu na vědomí: “Tady stojí někdo, s kým musíš počítat!“. Tato reakce může případného útočníka přinejmenším vyvést z míry. Všechno co pachatele rozptýlí či překvapí, může pomoci. Často jsou to maličkosti, které ho přimějí jednat jinak.

Kolář považuje za základní rozdělení metod prevence šikanování níže uvedené čtyři podskupiny:

- 1. první pomoc**
- 2. minimální celková léčba celé skupiny**
- 3. pedagogická komunita**
- 4. systémová prevence školních šikan.**

Způsoby ochrany dětí a mládeže před šikanováním jsou seřazeny od jednodušších ke složitějším. Dohromady tvoří smysluplný celek, který ukazuje cestu k zastavení epidemie šikanování na školách. (Kolář, 2000)

„Pro prevenci šikany je velmi významná myšlenka úcty ke každé lidské bytosti (nebo i ke každému živému tvoru, koneckonců k přírodě vůbec) Se zvládnutím šikany úzce souvisí klasická evropská hodnota rytířství – statečné ochrany slabých“. (Říčan, Janošová, 2010, str. 112)

Ve škole by se žáci měli cítit dobře a bezpečně, jenomže tomu tak bohužel není. Absolutní bezpečí neexistuje.

„Přes všechnu prevenci tě může někdo přepadnout - doma, ve škole, na diskotéce nebo venku. Jak to dopadne, závisí však vždy a všude na tom, zda si zachováš či nezachováš sebedůvěru. Pořád si říkej, že nikdy neustoupíš, že se v nejhorším případě zachováš moudře, i když vezmeš do zaječích – třeba, když na tebe někdo půjde se zbraní nebo když tě přepadne několik útočníků. Hlavním cílem přece je vyváznout z nebezpečné situace pokud možná se zdravou kůží. Když budeš opravdu věřit svým silám, budeš silnější, než tušíš. A to ti dodá sílu a sebedůvěru pro celý život.“ (Erb, 1999, str. 106)

Metodickým pokynem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z r. 2008 je stanoveno:

Čl. 3

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

- (1) Je nutné, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. Žáci i pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou. Měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikany, a to jak pro její oběti, tak pro její pachatele. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

(Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, 2008)

3.1 VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ PRO ŽÁKY STŘEDNÍCH ŠKOL

Jak uvádí H. Erb „*Čím aktivnější jsou žáci, vedení školy a učitelé, tím menší úlohu tam hraje násilí. Kde se žáci naučí převzít odpovědnost za své chování a kde je normální, že se na každé sebemenší násilí veřejně poukáže, nemá nepřiměřená agrese místo*“: (Erb, 1999, str. 94, 95)

Školy a školská zařízení mají mimořádnou odpovědnost za to, aby předcházely vzniku šikany. Dle metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování (2008) je cílem tohoto metodického pokynu upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace o jeho projevech, napomoci hledat řešení těchto specifických problémů a vymezit výchovná opatření.

Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z r. 2008 stanovuje tato výchovná opatření:

Čl. 5

Výchovná opatření

1) „*Pro potrestání agresorů lze užít následující běžná výchovná opatření:*

- *Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.*
- *Snížení známky z chování.*
- *Převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny.*
- *Doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.*

2) *V mimořádných případech se užijí další opatření:*

- *Doporučení rodičům na dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.*
- *Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním*

v diagnostickém ústavu.

- *Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.*
- 3) *Školské zařízení řeší tuto problematiku na základě opatření ve výchově, systému hodnocení svěřence zařízení popř. programu rozvoje osobnosti dítěte. (Vyhláška č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy).*
- 4) *Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.“ (Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování 2008, str. 5)*

Dle Vágnerové a kol. 2009 potřebuje dítě k vyvážené výchově slyšet jasná ANO a jasná NE:

ANO – to je bezpečné

ANO – to můžeš dělat

ANO – to si můžeš přát

ANO – s tím souhlasím

NE – to pro tebe není vhodné

NE – to si nepřeji

NE – takové chování se mi nelíbí

NE – toto nedostaneš

NE – to pro tebe neudělám.

Dítě se musí také naučit vyjadřovat jasným způsobem svá ANO a NE.

„U dítěte, které vychováváme ke svobodě i zodpovědnosti, je sice velký předpoklad, že se nestane obětí šikany ani agresorem, ale přesto platí, že efekt demokratického stylu výchovy nelze vnímat jako zaručený.“ (Vágnerová a kol, 2009, str. 60)

Existují učitelé, kteří nacházejí v duchu Komenského své poslání a osobní naplnění především ve výchově. Jádrem je ovšem etická výchova. Jejich radost i hlavní starost je vštěpovat dětem humanistické hodnoty, vést je ke svobodnému rozvoji na základě těchto hodnot. Trochu schematicky je nazýváme paidotropní, řecky „zaměření na dítě“. Druhý typ představují učitelé logotropní, řecky „zaměření na vědění“. Ti požadují hlavně učit a naučit. Jejich cílem je především pokud možno rychlý, prokazatelný úspěch a možnost při odchodu ze školy s pocitem dobře vykonané práce pustit děti z hlavy. Má-li se škola dobře vyrovnávat s problémem šikany, je zapotřebí získat k odpovědné spolupráci i tuto většinu. (Říčan, Janošová, 2010)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

4.1 CÍL VÝZKUMU – STANOVENÍ HYPOTÉZ

Cílem výzkumu je zmapovat zejména výskyt šikany na středních školách v Žatci a dále zjistit jaký mají studenti rozsah znalostí a vědomostí související s touto problematikou. Orientačně porovnat údaje v závislosti na pohlaví.

Byly stanoveny tyto výzkumné hypotézy:

- H1** Studenti se na středních školách v Žatci se šikanou setkali ve více než 50%.
- H2** Kontakt se šikanou byl frekventovanější u dívek než u chlapců.
- H3** Při svěřování se se zážitkem šikany je patrný rozdíl mezi chlapci a dívkami.
- H4** Více než polovina studentů vnímá šikanu jako společenský problém.
- H5** Studenti vybraných škol ve větší míře vědí, co šikana znamená.
- H6** Oslovení respondenti mají dostatečné informace o vývoji šikany a o nových formách např. kyberšikany.

4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK

Vzorek výzkumu této práce tvořili studenti Ekonomického lycea v Žatci a studenti Střední zemědělské školy v Žatci ve věku 16-18 let. Sběr dat probíhal individuálně.

Disman (2002) uvádí, že u kvantitativního výzkumu většinou sledujeme pouze určitou část (vzorek populace) a doufáme, že naše závěry pak budou

aplikovatelné i na zbylou část populace. Za vzorek se považují ti jedinci, které skutečně pozorujeme.

Respondentům byly distribuovány předtištěné anonymní dotazníky, které byly vytvořeny pro účely tohoto šetření. Snahou bylo, aby dotazník byl přehledný a umožňoval rychlou orientaci.

Průzkum proběhl v měsíci lednu 2011. Studentům škol bylo rozdáno celkem 90 dotazníků (viz. příloha č.1). Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné. Při zadávání dotazníku byli studenti seznámeni s jejich účelem a se zachováním jejich anonymity. Respondenti byli vyzváni, aby jednotlivé odpovědi zakroužkovali. Zpět bylo získáno 80 dotazníků, u kterých byla provedena analýza odpovědí. Do grafů jsou hodnoty zaznamenány procentuálně.

Tab. č. 3 Přehled distribuovaných dotazníků

Celkem rozdaných dotazníků	90
Vrácených zpět	80
z toho	
Mužů	25
Žen	55

Zdroj: vlastní

Autorka si je vědoma nevyváženého poměru chlapců a dívek z celkového počtu respondentů, který je patrný ve shora uvedeném přehledu. Data týkající se porovnání mezi pohlavími jsou pouze orientační.

4.3 TECHNIKA SBĚRU DAT – METODOLOGIE VÝZKUMU

Dotazník patří mezi nejrozšířenější a nejpoblárnější techniky sociologického výzkumu.

Pro výzkum byla vybrána kvantitativní metoda sběru informací. Byla použita metoda dotazníku. Dotazník autorka vytvořila pro účely šetření a zahrnuje 15 otázek viz. příloha č. 1. Vychází z teorie nebo obecně formulovaného problému, který je následně převeden do jazyka hypotéz.

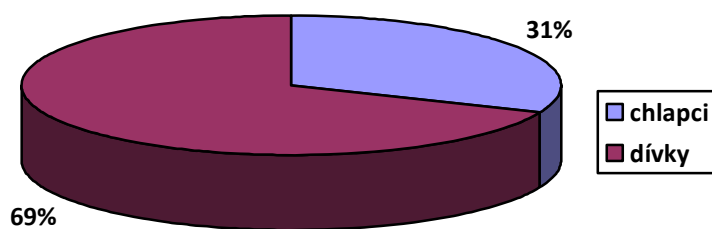
Důvěryhodnost výzkumu zvyšuje pečlivý výběr účastníků výzkumu.

Autorka si zvolila pro svůj výzkum dotazníkové šetření zejména proto, že se domnívá, že při této metodě budou respondenti otevřenější, lze získat více informací od velkého počtu dotazovaných a získaná data lze lépe strojově zpracovat. Mezi nevýhody považuje případnou neochotu respondentů dotazník vyplnit, možnost nízké návratnosti.

4.4 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Otázka č. 1 - Pohlaví respondentů

Graf č. 1 Otázka č. 1

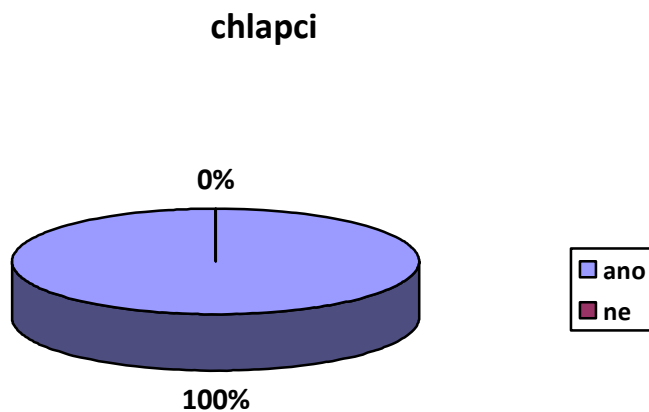

Z následujícího přehledu je viditelné zastoupení obou pohlaví. V níže provedených výsledcích jsou uvedeny rozdíly v četnosti odpovědí chlapců a dívek. Respondenti odpovídali na jednoduše položené otázky týkající se problematiky šikany. Výsledky (počty procent) jsou zaokrouhleny na celá čísla.

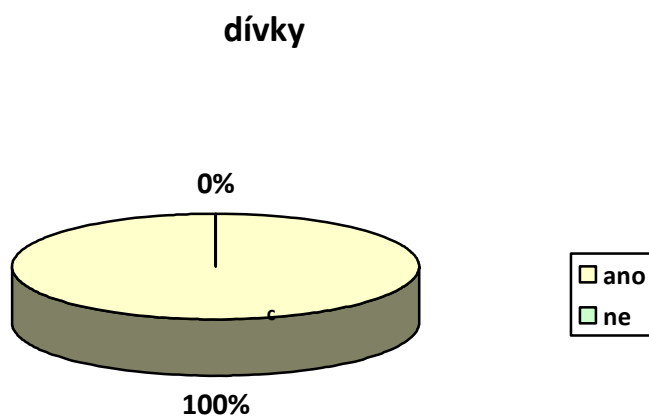
Z grafu je patrná nevyrovnanost zkoumaného vzorku ve vztahu k pohlaví.

Otázka č. 2 - Víš co je šikana?

Graf č. 2 Otázka č. 2

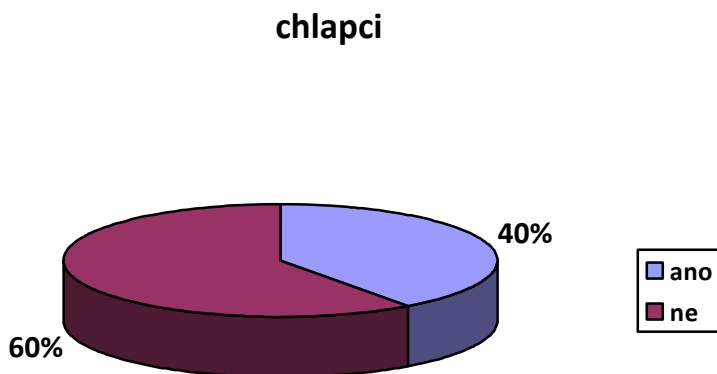
Graf č. 3 Otázka č. 2

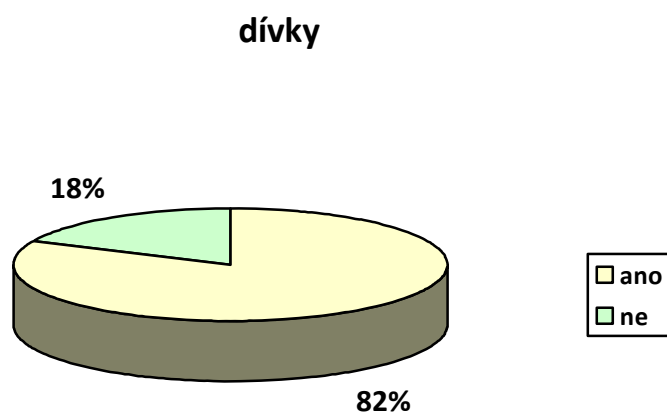
Z odpovědí na druhou otázku je patrné, že všichni respondenti vědí, co se pod pojmem šikana skrývá. Z dotazovaných chlapců kladně odpovědělo 100%. Z oslovených dívek také kladně odpověděl plný počet respondentů.

Otázka č. 3 - Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na základní škole?

Graf č. 4 Otázka č. 3

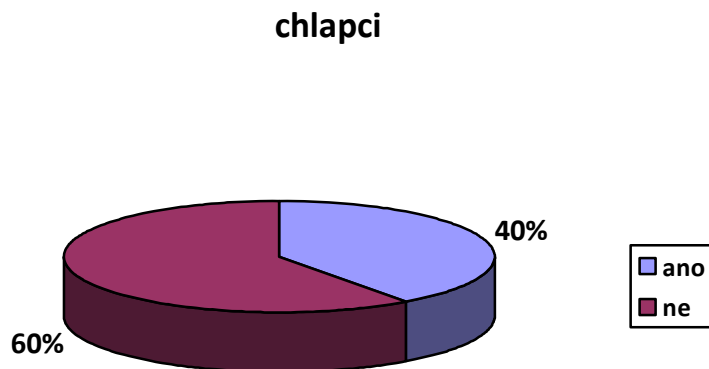
Graf č. 5 Otázka č. 3

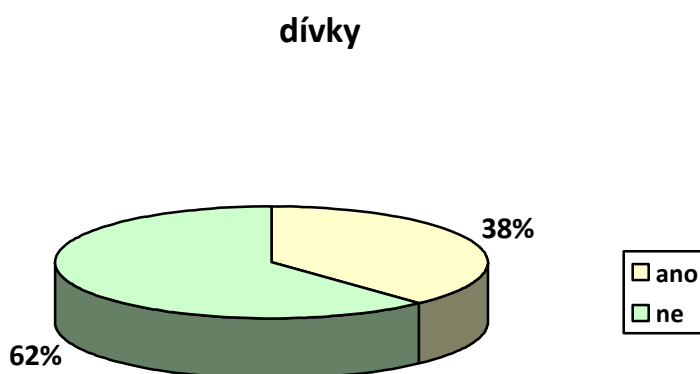
Z výše uvedených grafů vyplývá, že se šikanou na základní škole se setkalo více dívek než chlapců. Procentuelně vyjádřeno 82% dívek odpovědělo kladně a z mužské části populace odpověď ano označilo 40% z celkového počtu.

Otázka č. 4 - Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na střední škole?

Graf č. 6 Otázka č. 4

Graf č. 7 Otázka č. 4

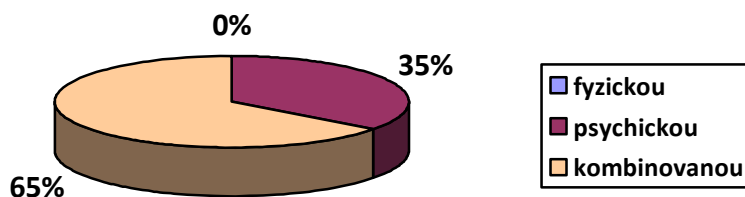

Co se týče vyhodnocení této otázky, bylo zaznamenáno ze strany chlapců a dívek již znatelnějších shod v kladných odpovědích. 40% oslovených chlapců a 38% dotazovaných dívek se šikanou na středních školách setkalo. Bohužel z výzkumu není patrné, zda se tváří v tvář tomuto patologickému jevu ocitli jako oběti nebo „pouze“ jako svědci.

Otázka č. 5 - O jaký druh šikany se jednalo?

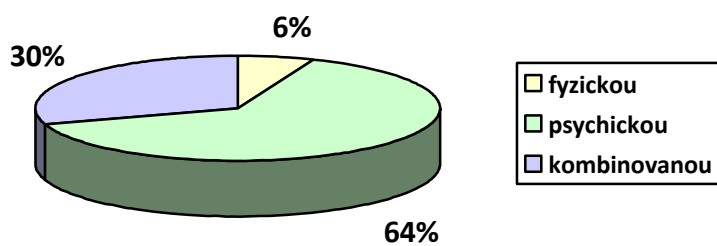
Graf č. 8 Otázka č. 5

chlapci

Graf č. 9 Otázka č. 5

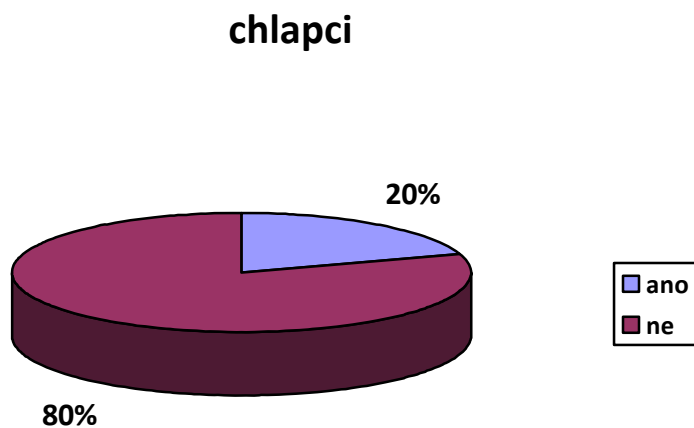
dívky

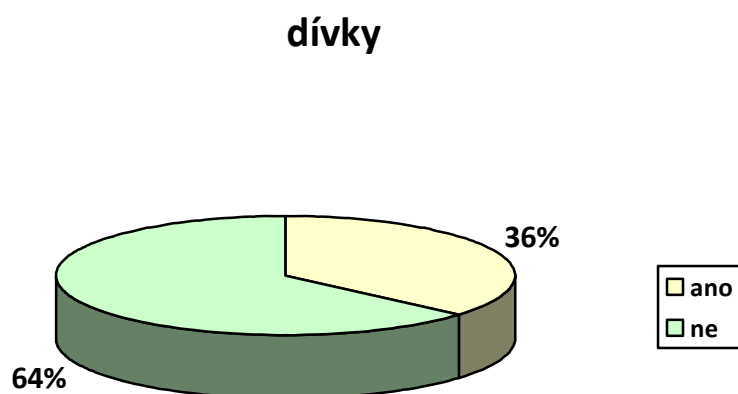
Tento dotazník výrazným způsobem přispěl ke zjištění, v jaké míře se studenti středních škol setkali a setkávají se šikanou a o jaký druh šikany se jedná. Ze shora uvedených grafů je zřejmé, že se většina studentů, z řad chlapců setkala se šikanou kombinovanou, zatímco u dívek převažuje šikana psychická.

Otázka č. 6 - Svěřil(a) jsi se někomu?

Graf č. 10 Otázka č. 6

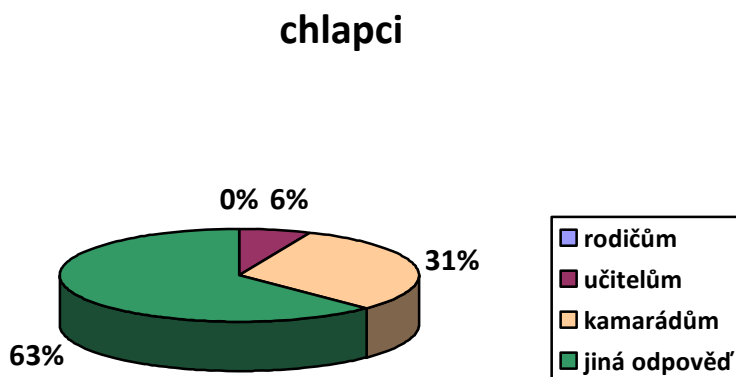
Graf č. 11 Otázka č. 6

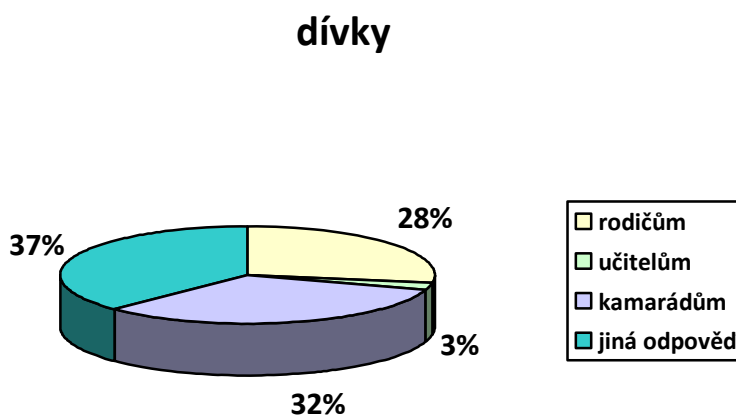
Z vyhodnocené otázky č. 6 je patrné, že se dívky a chlapci ve většině případů o svých zkušenostech s tímto patologickým jevem nesvěřují. V procentuálním vyjádření se se šikanou svěřilo 36% dívek a pouze 20% chlapců.

Otázka č. 7 - Pokud ano, komu jsi se svěřil(a)?

Graf č. 12 Otázka č. 7

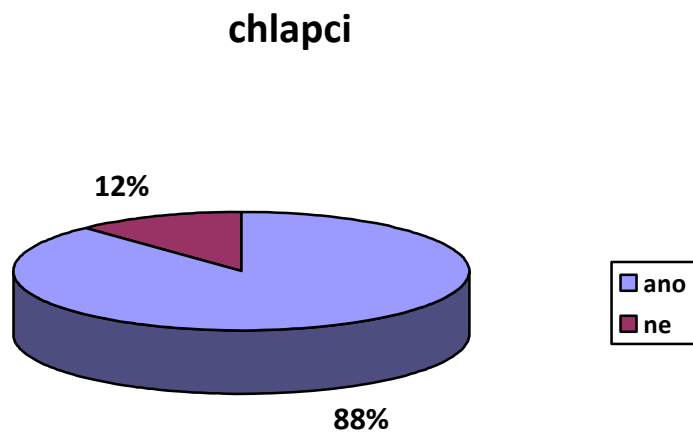
Graf č. 13 Otázka č. 7

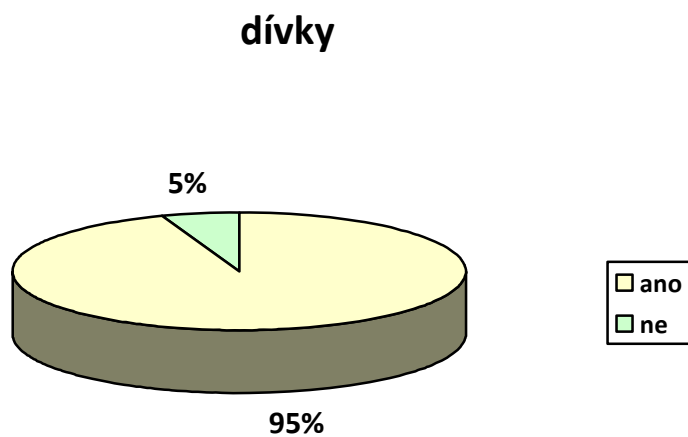
Při vyhodnocování označených odpovědí bylo zaznamenáno, že z dotazovaných chlapců se ani jeden z nich nesvěřil se svým problémem rodičům. Oproti tomu byla ve značné míře zakroužkována jiná odpověď, za kterou bylo ručně tazateli dopsáno slovo nikomu. V nemalé míře, celkem v 31% se chlapci se šikanou svěřili svým kamarádům. U dívek byla tato odpověď pouze o jedno procento vyšší. Z grafů je dále zřejmé, že se dívky se svými problémy svěřují v rodině v poměrně větší míře než mužská část populace.

Otázka č. 8 - Je šikana trestný čin?

Graf č. 14 Otázka č. 8

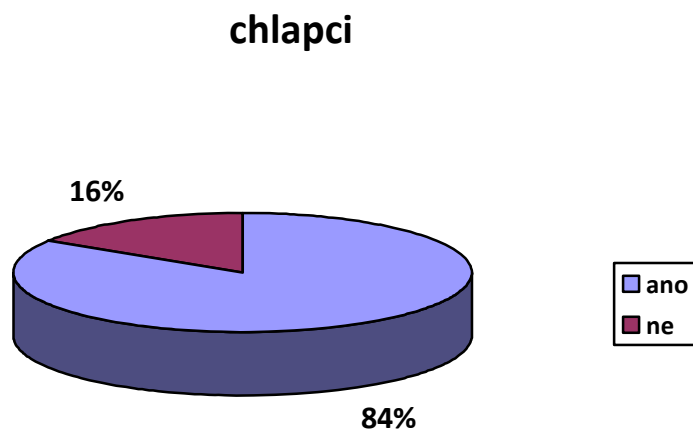
Graf č. 15 Otázka č. 8

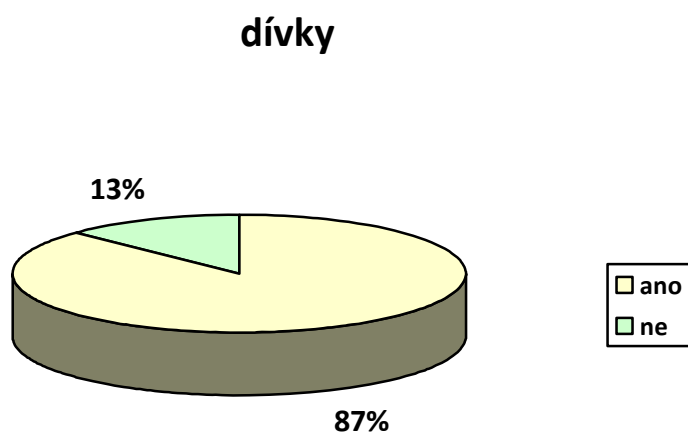
Na položenou otázku zda je šikana trestný čin odpovědělo kladně 88% chlapců a 95% dívek. Zbývající počet respondentů se domnívá, že tato problematika mezi trestné činy nepatří.

Otázka č. 9 - Je podle Tvého názoru šikana celospolečenský problém?

Graf č. 16 Otázka č. 9

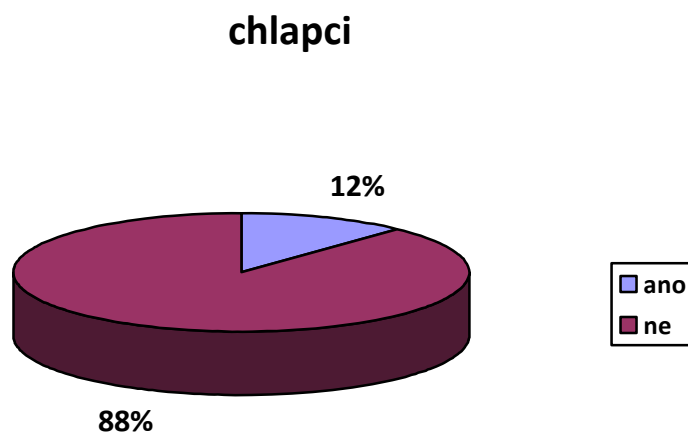
Graf č. 17 Otázka č. 9

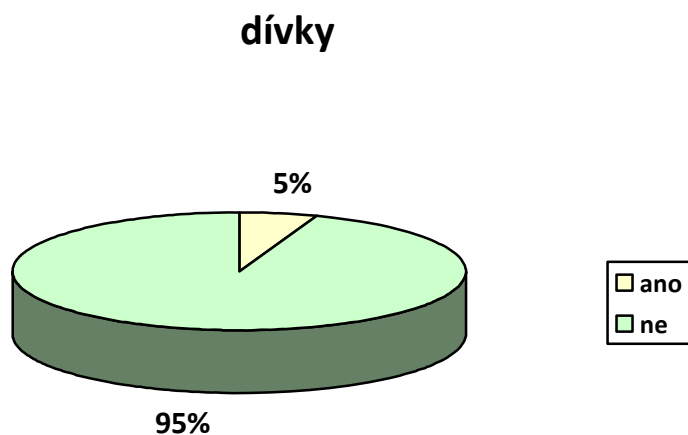
Ze shora vyhodnocených grafů je patrné, že chlapci i dívky považují šikana za celospolečenský problém. Kladné odpovědi byly u obou pohlaví celkem totožné, tj. 84% chlapců odpovědělo ano a 87% dívek označilo také kladnou odpověď. 16% chlapců a 13% dívek se naopak domnívají, že tento jev společenským problémem není.

Otázka č. 10 - Probíhají na Vaší škole cílené a systematické přednášky či besedy zaměřené na šikanu?

Graf č. 18 Otázka č. 10

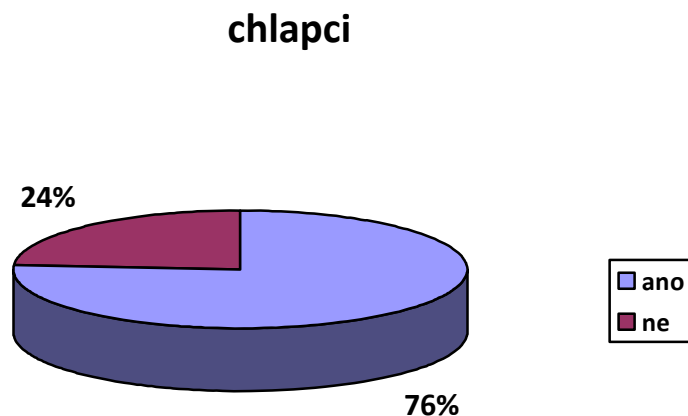
Graf č. 19 Otázka č. 10

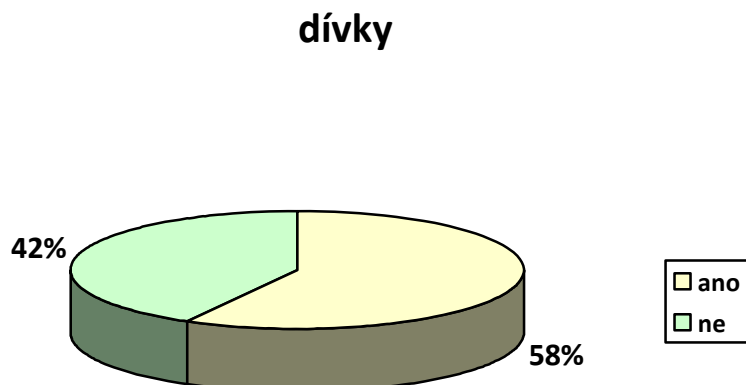
Z vyhodnocených grafů vyplývá, že na vybraných školách, které byly součástí praktické části této práce, nemají cílené a systematické přednášky velké zastoupení. Kladná odpověď byla u chlapců zaznamenána v 12% a u dívek pouze v 5%. Tyto odpovědi stojí určitě za zamyšlení a k nápravě situace, např. větším důrazem na včasnou prevenci.

**Otázka č. 11 - Máš dostatečné informace o vývoji šikany a nových formách
např. kyberšikany?**

Graf č. 20 Otázka č. 11

Graf č. 21 Otázka č. 11

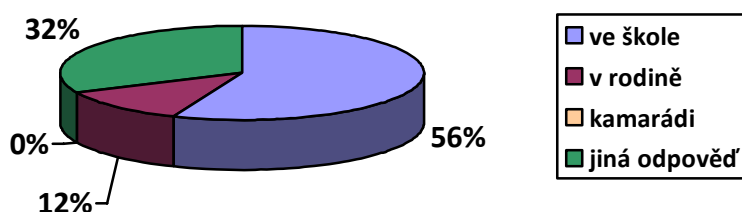

Z výše zpracovaných odpovědí je patrné, že o novém vývoji šikany např. kyberšikany jsou více informováni chlapci, tj. celkem v 76% oproti dívkám, které dle zjištění jsou informovány v 58%. Z těchto odpovědí lze předpokládat, že informovanost studentů vybraných škol není v tomto ohledu na dostatečné úrovni.

Otázka č. 12 - O šikaně a jejich projevech jsem byl(a) poučen(a):

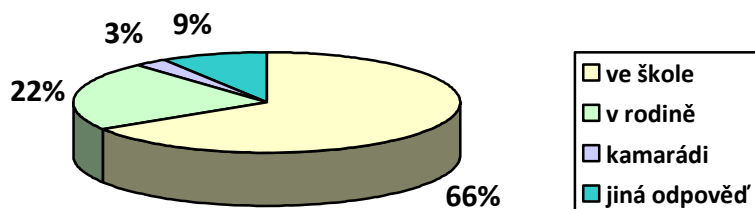
Graf č. 22 Otázka č. 12

chlapci

Graf č. 23 Otázka č. 12

dívky

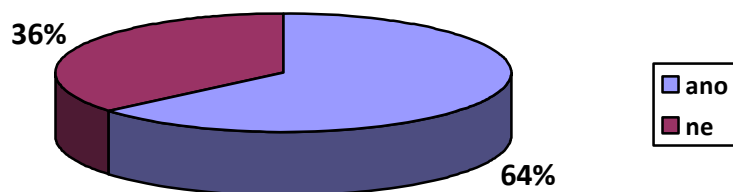

O projevech šikany bylo poučeno nejvíce respondentů z možností výběru ve škole tj. 56% chlapců a 66% dívek. Druhé místo bylo v kladném případě označeno u možnosti rodiny, z čehož zaujímalo 12% chlapců a 22% dívek. Z chlapců nikdo neoznačil možnost kamarádi, která byla u dívek zaznamenána ve 3%. Poměrně velkou část u chlapců z celkových odpovědí na tuto otázku zaujímá alternativa jiná odpověď. Celkem v 32%.

Otázka č. - 13 Myslíš si, že opatření Vaší školy při řešení šikany jsou dostatečná?

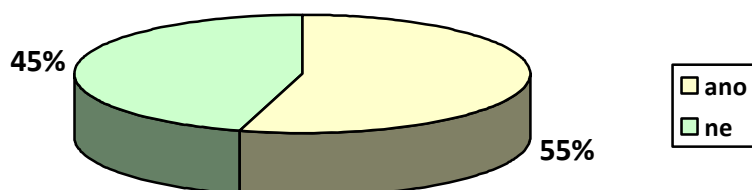
Graf č. 24 Otázka č. 13

chlapci

Graf č. 25 Otázka č. 13

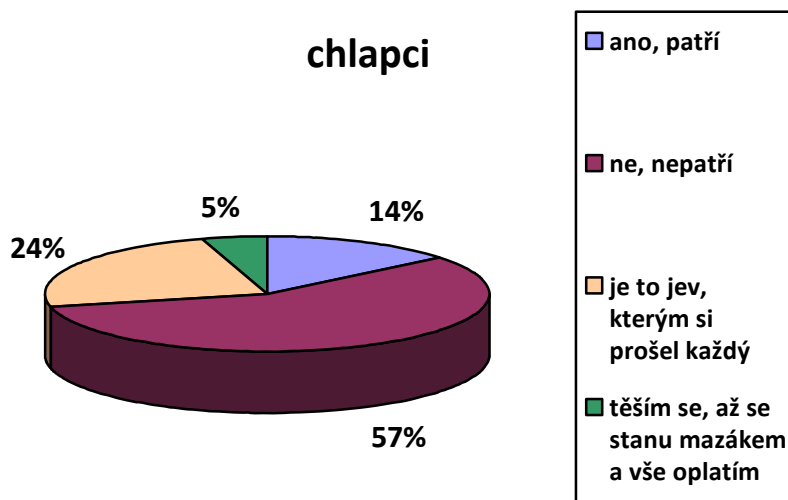
dívky

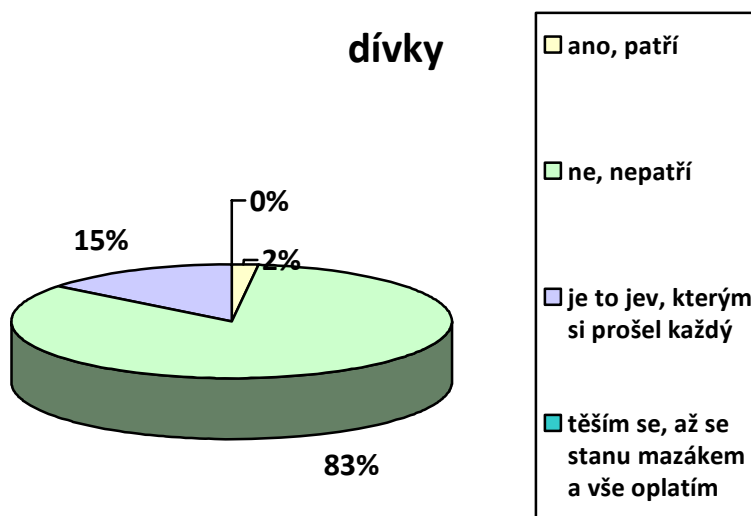
Ze shora uvedených grafů mužů i žen lze zaznamenat, že opatření těchto středních škol nejsou dostačující. U chlapců byla kladná odpověď zastoupena ve větší míře tj. celkem v 64%, zatímco dívky považují opatření školy jako dostačující v 55% z celkového počtu.

Otázka č. 14 - Myslíš si, že jistý druh šikany na střední školu patří?

Graf č. 26 Otázka č. 14

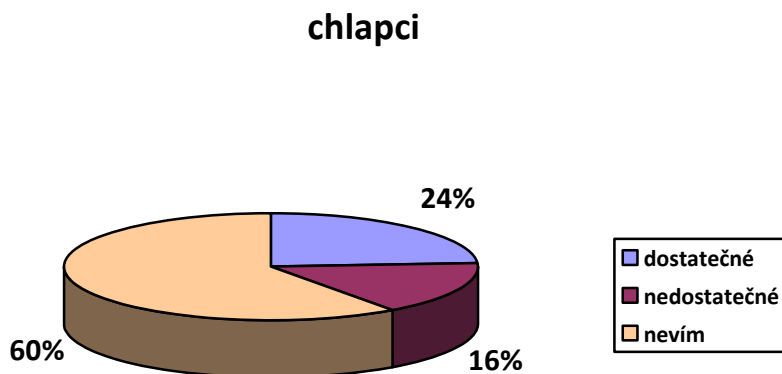
Graf č. 27 Otázka č. 14

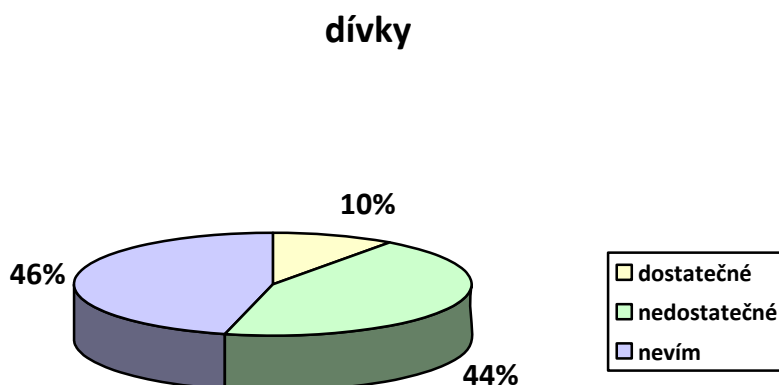
14% chlapců si myslí, že jistý druh šikany na školy patří, z dívek kladně odpověděla 2%. Z celkového počtu respondentů je patrné, že 57% chlapců se domnívá, že šikana na střední školu nepatří a z žen označilo stejnou odpověď 83%, tj. s celkovou převahou. 15% ženské populace se domnívá, že šikana je jev, kterým si projde každý, u chlapců byla tato možnost zaznamenána v 24%.

Otázka č. 15 - Tresty za šikanu se mi zdají?

Graf č. 28 Otázka č. 15

Graf č. 29 Otázka č. 15

Z poslední vyhodnocené otázky je patrné, že studenti nemají dostatečný přehled, co se týče trestů, které se za šikanu ukládají. Možnost nevím byla zaznamenána u chlapců v 60% a u dívek také poměrně ve velkém zastoupení, tj. v 46%. Z celkového počtu chlapců považuje tresty za dostatečné 24%, z dívek 10%.

4.5 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ A SHRnutí VÝZKUMU

H1: Studenti se na středních školách v Žatci se šikanou setkali ve více než 50%.

Z vyhodnocených dotazníků je patrné, že se šikana na středních školách vyskytuje.

Z šetření je viditelné, že se jedná především o formu psychickou a kombinovanou. Zatímco u dívek převažuje šikana psychická, u chlapců převažuje šikana kombinovaná. Formu fyzické šikany označilo 6 % dívek, z chlapců tato forma nebyla zaškrtnuta ani v jediném dotazníku.

Výsledky dotazníkového šetření nevyvrátily autorky domněnku, že se šikana na středních školách vyskytuje. Z vyhodnocených grafů vyplývá, že se se šikanou setkalo 40 % chlapců a 38 % dívek zkoumaného vzorku. Analýza údajů z dotazníku nepotvrdila správnost hypotézy.

Hypotéza se nepotvrdila.

H2: Kontakt se šikanou byl frekventovanější u dívek než u chlapců.

Druhá hypotéza směřovala ke zjištění, zda kontakt se šikanou měl větší zastoupení u dívek než u chlapců. Z provedeného výzkumu je patrné, že se se šikanou na vybraných středních školách z dotazovaných respondentů setkalo 40% studentů a 38% studentek.

Vzhledem k nepoměru zastoupení obou pohlaví nelze tuto hypotézu vyhodnotit.

H3: Při svěřování se se zážitkem šikany je patrný rozdíl mezi chlapci a dívkami.

Při vyhodnocování této hypotézy vyplynuly rozpory v odpovědích.

V procentuálním vyjádření se se šikanou svěřilo 36% dívek a 20% chlapců. Lze usoudit, že se studenti ve většině případů o svých zkušenostech s tímto patologickým jevem nesvěřují. U chlapců převažovala z možností výběru, komu se případně s tímto problémem svěřují, jiná odpověď, kterou tazatelé ještě rozšířili o slovo „nikomu“. Rodičům se nesvěřil ani jeden z dotazovaných chlapců, zatímco u dívek byla rodina zaznamenána v poměrně větším zastoupení. Z šetření byla procentuálně zaznamenána vyrovnanost obou pohlaví se svěřováním svých zkušeností svým kamarádům. Z vyhodnocených grafů jsou patrné neshody v odpovědích vybraných studentů.

Hypotéza se potvrdila.

H4: Více než polovina studentů vnímá šikanu jako společenský problém.

Ze zpracovaných otázek vyplynulo, že chlapci i dívky z řad studentů považují šikanu za celospolečenský problém. Kladné odpovědi byly převažující a téměř totožné u obou pohlaví.

Hypotéza se potvrdila.

H5: Studenti vybraných škol ve větší míře vědí, co šikana znamená.

Hypotézou č. 5 se autorka snažila utvrdit v názoru, že studenti vybraných škol ve větší míře vědí, co šikana znamená. Dle provedeného a následně vyhodnoceného výzkumu bylo zjištěno, že všichni oslovení studenti vědí, co se pod pojmem šikana skrývá.

Hypotéza se potvrdila.

H6: Oslovení respondenti mají dostatečné informace o vývoji šikany a o nových formách např. kyberšikany.

Poslední hypotéza č. 6 se věnovala zjištění, zda oslovení respondenti mají dostatečné informace o vývoji šikany a o nových formách např. kyberšikany.

Autorka mylně předpokládala, že informovanost o nových formách šikany bude mít mezi studenty větší zastoupení. Z vyhodnocených dotazníků je patrné, že větší informovanost je mezi zástupci studentů. Rozdílnost odpovědí oproti studentkám činila cca. 20% z celkového zastoupení obou pohlaví. Na základě provedeného průzkumu a z něj získaných výsledků se hypotéze nepotvrdila. Nelze opomenout skutečnost, že každý z nás pojem „dostatečné informace“ může hodnotit jiným měřítkem.

Hypotéza se nepotvrdila.

Shrnutí výsledků výzkumu:

Cílených přednášek na dané téma také dle zjištění není dostatečné množství.

Provedený výzkum nelze hodnotit zcela objektivně, neboť se výzkumný vzorek nepodařilo shromáždit ve vyrovnanějším poměru obou pohlaví. Předpokladem bylo, že chlapci budou mít na vybraných školách poměrně větší zastoupení.

Autorka věří, že výsledky provedeného průzkumu alespoň z části napomohou k novému pohledu na šikanu, ke zmapování současné situace a mohou být dále nápomocny při vhodném potlačování tohoto patologického chování a k další práci v této oblasti. Otázkou zůstává, zda respondenti vyplňovali dotazník pravdivě nebo měli tendenci své odpovědi vylepšovat.

Domnívá se dále, že spolupráce mezi rodiči a školou by měla být zastoupena ve větším rozsahu. Velmi důležitou roli hrají mezilidské vztahy. Komunikace se vzájemnou důvěrou tvoří nezastupitelné místo v prevenci a řešení tohoto celospolečenského problému. Problematika šikany je v současné době rozšířeným a závažným problémem na školách.

ZÁVĚR

Problematika šikany patří do sociálně patologických jevů. Bakalářská práce se zabývá šikanou na středních školách v Žatci. Teoretická část je zpracována na základě odborné literatury a zabývá se objasněním, co to šikana je, její rozpoznání, důsledky, prevenci a v neposlední řadě samotné aktéry. Empirická část je zpracována formou kvantitativního výzkumu pomocí anonymních dotazníků u studentů středních škol v Žatci. V praktické části bylo zodpovězeno na hlavní hypotézy výzkumu a bylo definováno ještě několik dalších domněnek.

Za cíl si tato bakalářská práce kladla zjistit zejména rozsah šikany na středních školách v Žatci. Z vyhodnocených grafů je patrné, že se šikana na středních školách vyskytuje. Nejedná se o alarmující zastoupení, ale i v takovém měřítku by se neměla zanedbávat prevence. Vzhledem k tomu, že výzkum byl proveden pouze na 2 vybraných školách a jen s poměrně malým vzorkem respondentů v porovnání s celkovým počtem všech studentů středních škol v Žatci, nelze brát výsledky zcela objektivně. Také rozdíly ve vnímání šikany u dívek a chlapců nelze porovnat vzhledem k nepoměru zastoupení obou pohlaví.

Autorka se domnívá, že cíl práce, který měl zmapovat šikanu na středních školách, byl splněn, ale výsledky provedeného výzkumu jsou pouze informativní.

Žijeme v postmoderní, konzumní společnosti, shromažďujeme materiální zdroje. Mladí lidé vidí, jak jsou důležité peníze, neorientujeme se na duchovní stránku. Jsme poznamenáni touto dobou.

Dříve rodina dodržovala rituály, tradice, nyní tomu tak bohužel není. Rodina měla jedny peníze, dnes jsou v rodině individualisti.

Žádní rodiče dětí si nemohou být jisti, že jejich školní dítě nebude týráno nebo že se s nějakou formou šikanování nesetká.

Rodiče by měli vědět, s kým se jejich děti stýkají. Důležitá je míra informovanosti o tom, co blízký člověk dělá a také s kým.

Do řešení šikanování by se měli zapojit dospělí, především rodiče a učitelé, kterým jsou určeny na pomoc mnohé knihy nejen o šikanování.

Na agresi stejně jako na ostatní nešťastné životní události se nezapomíná. Postupem času je možné se s ní naučit žít. Aby to oběť dokázala, musí se pevně

opřít o své okolí, které jí může být dobrým vodítkem k uzdravení z prožitého zážitku.

V naší společnosti přibývá v poslední době násilí.

Je zapotřebí mít na mysli, že svět dětí je odrazem světa dospělých. Agresivní chování studentů vůči slabším je často napodobováním chování dospělých. Pokud v hodnotovém žebříčku rodiny převažují peníze a majetek nad láskou a porozuměním, snaha dosáhnout úspěchu a výhod na úkor jiných a za každých podmínek, lze předpokládat, že dítě bude mít sklony k šikanování svých vrstevníků.

Bez informací lze přežít těžko. Na školách chybí předávání informací přednáškového typu.

Řešení šikany je dlouhodobá záležitost. Některé projevy mohou být zastaveny rychle, ostatní však určitou dobu přetrvávají. Důležitá je trpělivost, radovat se z každé změny k lepšímu.

V rámci prevence autorka doporučuje podporovat práci výchovných poradců a to jejich neustálým vzděláváním na seminářích a přednáškách. Všechny informace a poznatky pak výchovní poradci mohou následně předávat celému pedagogickému sboru. Mezi další doporučení autorky patří umístění schránek na školách, kam studenti mohou anonymně vhazovat své dotazy, upozornění a připomínky nejen k problematice související se šikanou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha: ISV TIRA, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
- BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- ERB, H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Nakladatelství AMULET, s.r.o., 1999, 126 s. ISBN 80-86299-22-8.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000, 127 s. ISBN 80-7178-409-5.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál. 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČR, *Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení*. Praha 2008. Č.j. 24246/2008-6.
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, Nakladatelství G plus G, 1999, 180 s. ISBN 80-240-0066-0.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
- ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-80-3.
- VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5.
- VALÁŠKOVÁ, M. a kol. *BABABOOK*, 1. vyd. Brno: COMPUTER PRESS, a.s., 2007, 151 s. ISBN 978-80-251-1819-1.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Počáteční a pokročilé stádium šikany

Tab. č. 2: Druhy a formy šikanování

Tab. č. 3: Přehled distribuovaných dotazníků

Seznam grafů

- Graf č. 1 Otázka č. 1: Pohlaví respondentů
- Graf č. 2 a č. 3 Otázka č. 2: Víš co je šikana?
- Graf č. 4 a č. 5 Otázka č. 3: Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na základní škole?
- Graf č. 6 a č. 7 Otázka č. 4: Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na střední škole?
- Graf č. 8 a č. 9 Otázka č. 5: O jaký druh šikany se jednalo?
- Graf č. 10 a č. 11 Otázka č. 6: Svěřil(a) jsi se někomu?
- Graf č. 12 a č. 13 Otázka č. 7: Pokud ano, komu jsi se svěřil(a)
- Graf č. 14 a č. 15 Otázka č. 8: Je šikana trestný čin?
- Graf č. 16 a č. 17 Otázka č. 9: Je podle Tvého názoru šikana celospolečenský problém?
- Graf č. 18 a č. 19 Otázka č. 10: Probíhají na Vaší škole cílené a systematické přednášky či besedy zaměřené na šikanu?
- Graf č. 20 a č. 21 Otázka č. 11: Máš dostatečné informace o vývoji šikany a nových formách např. kyberšikany?
- Graf č. 22 a č. 23 Otázka č. 12: O šikaně a jejich projevech jsem byl(a) poučen(a):
- Graf č. 24 a č. 25 Otázka č. 13: Myslíš si, že opatření Vaší školy při řešení šikany jsou dostatečná?
- Graf č. 26 a č. 27 Otázka č. 14: Myslíš si, že jistý druh šikany na střední školu patří?
- Graf č. 28 a č. 29 Otázka č. 15: Tresty za šikanu se mi zdají:

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha – Dotazník.....	I
--------------------------------	---

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA – DOTAZNÍK

Vážení studenti, tento dotazník je zcela anonymní a všem, kteří jej vyplnili, velice děkuji.

Dotazník bude vyhodnocen a bude součástí praktické části bakalářské práce na téma Šikana na středních školách v Žatci.

I když to nebude úplně přesné, odpovězte podle toho, jestli je pravdivá odpověď podle Vašeho názoru blíže souhlasu nebo blíže nesouhlasu.

1. Jsem:

- a) muž
- b) žena

2. Víš co je šikana?

- a) ano
- b) ne

3. Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na základní škole?

- a) ano
- b) ne

4. Byl(a) jsi někdy svědkem nebo obětí šikany na střední škole?

- a) ano
- b) ne

5. O jaký druh šikany se jednalo?

- a) fyzickou
- b) psychickou
- c) kombinace obou

6. Svěřil(a) jsi se někomu?

- a) ano
- b) ne

7. Pokud ano, komu jsi se svěřil(a)?

- a) rodičům
- b) učitelům ve škole
- c) kamarádům
- d) jiná odpověď

8. Je šikana trestný čin?

- a) ano
- b) ne

9. Je podle Tvého názoru šikana celospolečenský problém?

- a) ano
- b) ne

10. Probíhají na Vaší škole cílené a systematické přednášky či besedy zaměřené na šikanu?

- a) ano
- b) ne

11. Máš dostatečné informace o vývoji šikany a nových formách např. kyberšikany?

- a) ano
- b) ne

12. O šikaně a jejích projevech jsem byl(a) poučena:

- a) ve škole
- b) v rodině
- c) prostřednictvím kamarádů
- d) jiná odpověď

13. Myslíš si, že opatření Vaší školy při řešení šikany jsou dostatečná?

- a) ano
- b) ne

14. Myslíš si, že jistý druh šikany na střední školu patří?

- a) ano, patří
- b) ne, nepatří
- c) je to jev, kterým si prošel každý
- d) těším se, až se stanu mazákem a vše oplatím.

15. Tresty za šikanu se mi zdají:

- a) dostatečné
- b) nedostatečné
- c) nevím

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Procházková, DiS.

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Šikana na středních školách v Žatci

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 53

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 13

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Milena Krislová